

L'HISTÒRIA, L'HOME, LES CIRCUMSTÀNCIES I EL FRACÀS

Aquest escrit¹ no es més que un resum d'un altre anterior en castellà. Però crec que, encara que resumit, reflecteix distintes pinzellades de Roca Sastre.

Roca Sastre sempre consultà els textos del "Corpus Iuris Civilis". Des de que inicià els seus estudis universitaris el 1.916 i obtingué la qualificació de notable en Dret romà, mai va deixar de consultar els esmentats textos en l'àmbit de les seves diferents professions i activitats. Constantment va trobar en ells criteris en que fonamentar la resolució de dubtes i problemes jurídics. Aquesta consulta fou obligatòria abans de 1.960, ja que a Catalunya regien com a fonts formals coetànies del Dret autòcton català al Dret canònic i el Dret romà. Després de l'entrada en vigor de la Compilació del Dret Civil de Catalunya, la consulta del "Corpus" fou indispensable a efectes solament de les possibles integració i interpretació del Dret, ja que els textos romans foren part de la tradició jurídica catalana a que es remet l'article 1er. paràgraf 2ºn. de l'expressada Compilació.

Però no solament va fer això sinó que també acudí assíduament a la lectura de les obres dels escriptors grecs i llatins, recollides amb exactitud i plenitud a la magnífica "Col.lecció dels Clàssics Grecs i Llatins", de la Fundació Bernat Metge, instituïda per Francesc Cambó.

Segurament la lectura dels clàssics li va servir per alleugerir i neutralitzar la monotonia, la fredor i l'aridesa sota les quals amb freqüència

¹ Escrit publicat a la Palestra Universitària, núm. 12., UNED Centre Associat de Cervera, l'any 2000.

es manifesten i es tenen de resoldre els problemes estrictament jurídics. Certament en moltes ocasions aquests estan necessitats de criteris que únicament el pensament més humà, ètic, social i càlid dels grans literats, filòsofs i dramaturgs poden proporcionar, partint ineludiblement dels autors clàssics.

Així admirava Ciceró ("De oratore", llibre II, capítol IX, 36) quan diu que la història és testimoni del temps, llum de la veritat, vida de la memòria, mestra de la vida, coneixement de l'antiguitat ("historia est testis temporis, lux veritatis, vita memorias, magistra vitae, munitus vetustatis").

De la lectura de Terenci ("L'home que es castiga ell mateix", acte 1, escena I) memoritzà una frase que l'entusiasmà. Diu: "Soc home i res del que al home es refereix m'és indiferent" ("Homo sum, et humani nihil a me alienae puto"). En relació a aquesta frase, estimà que ella havia inspirat després a Charron ("De la sagessa", llibre I, capítol I) quan diu que "la veritable ciència i el veritable estudi de l'home és el mateix home".

En canvi no li agradava, encara que sí el preocupava, que PLAUT (en la seva "Asinaria", acte II, escena IV, v. 88) expressés que "l'home es llop per els altres homes" ("lupus est homo homini, non homo", que molt més tard es traduí en la frase concreta de que "homo homini lupus").

També l'impressionà una frase de Fígaro (en el seu article "Les circumstàncies") que expressa que "les circumstàncies ... paraules buides de sentit i amb les quals l'home tracta de carregar en sers ideals les responsabilitats dels despropòsits", i la màxima relativa a que "les circumstàncies no descobreixen els homes; els proven". I des d'aquesta perspectiva li amargava la frase que Jean de la Fontaine va escriure com a propi epitafi: "Joan va marxar com havia vingut" ("Jean s'en allà comme il

était venu").

Totes aquestes idees sobre la història, l'home, les circumstàncies de la seva pròpia existència i el fracàs vital, que mai suposen gratuïtat, ja que provenen de grans pensadors, inspiraren essencialment i constantment el pensament jurídic de Roca Sastre.

D'altra banda, sempre va ser contrari a qualsevol discriminació humana, ètnica, religiosa, política, de naixement o per raó de sexe. En aquest darrer aspecte, fou totalment partidari de l'absoluta igualtat del home i de la dona. Per això li agradava allò que Marc Aureli diu en els seus "Pensaments" (IV, 41) que "hominis appellatione tam feminam, quam masculum contineri, non dubitatur". En aquesta línia, per exemple, refusa la necessitat de l'anomenada llicència, autorització o vènia marital, seguint el Dret romà i el dret català (Costum 22 de Pere Albert), suprimida, gràcies a Deu, a tot Espanya l'any 1.975 (vegeu "Dret Hipotecari", edició 5°, Barcelona, 1.954, II, pàgs. 33 i ss. i edició 7^a, Barcelona, 1.979, III, pàgs. 306 i ss.).

Quant a la història, quan Roca Sastre volia arribar a tenir una concepció clara i precisa d'una determinada institució jurídica, va comprendre que no tenia més opció que acudir a la seva història evolutiva. En efecte, en examinar i configurar totes i cadascuna de les institucions jurídic-privades, mai oblidà exposar prèviament els seus orígens, la seva evolució i el seu estat actual. Per aquesta tasca es basava primer en els textos del dret romà i en les obres que sobre Dret romà havia adquirit, com els volums de Mainz i de Sohm; després estudiava i exposava la doctrina dels autors del "ius commune" o de Dret intermedi, en especial els vinculats a Catalunya, com Jaume Marquilles, Tomàs Mieres, Jaume Càncer, Lluís de

Peguera, Joan Pere Fontanella, Bonaventura de Tristany, Josep Finestres, Jaume Tos, Bienvenido Oliver, Manel Duràn i Bas i molts altres, per finalitzar amb els antecedents mes pròxims.

Per exemple: En un text seu inèdit, quant el concepte de Dret civil, deia que aquest va néixer a Roma com a Dret dels ciutadans ("civites"); en el seu origen, per tant, hi havia plena correspondència etimològica, ja que el Dret civil era tot el Dret de la "cives", tan públic com privat; després aquest concepte es modificà a través d'una interessant evolució, que consistí en un doble procés de desintegració de matèries i de desromantització del concepte. després del primer procés, Dret civil era el Dret romà privat residual, ja que se li havia tret el Dret públic (penal, polític, etc.) i els drets especials (mercantil, administratiu, laboral, etc.). Després del segon procés de desromantització, a partir del "Code civil" francès, el Dret civil ja no era el Dret romà privat residual, sinó el Dret científic de cada nació que regulava les relacions jurídiques més generals i ordinàries de la vida humana. D'aquesta manera, en base de la configuració de la història jurídica des del punto de vista conceptual o de pura evolució de conceptes bàsics, arribava el concepte actual del Dret civil, encara que sempre va estimar Roca Sastre que el Dret civil continuava essencialment sent el Dret romà privat residual, al qual haurà d'acudir-se, una vegada fetes les segregacions indicades, en la seva qualitat de germen i substància de moltes figures jurídiques, àdhuc d'algunes que, potencialment obsoletes, tornant a ressorgir.

No obstant, Roca Sastre mai va arribar a identificar aquest Dret romà privat residual amb el que científicament denominava "Dret institucional", encara que cal reconèixer que creiem que estava convençut que la

substància de moltes de les institucions jurídiques hi ha que buscar-les en les fonts romanes. Existeixen, doncs, certes coincidències concretes entre amb dos.

Des d'una altre perspectiva, Roca Sastre va tenir en la seva ment jurídica constantment a l'home (i la dona) i res del que es referia a l'home li era aliè i indiferent. Aquesta conclusió la va aplicar plenament al Dret civil, en el sentit que aquest mai havia d'oblidar que el seu objecte centrípet o d'atracció primordial era l'home considerat com a individu o unitat, o, millor dit, la seva voluntat o conducta. I així: defineix el Dret objectiu com el conjunt de regles que condicionen la conducta humana en pro de la coexistència social; considera que el dret subjectiu es el poder de voluntat de l'home per a la protecció d'un interès, però sent l'element intrínsec o orgànic la voluntat, ja que l'interès és solament un element extrínsec i teleològic, seguint d'aquesta manera la tesis voluntarista i no la del interès; i estima que subjecte del dret subjectiu és el portador de dita voluntat; i, en traspasar la seva teoria al camp de les persones jurídiques, entén que, en el fons, en tota persona jurídica o societat hi ha una comunitat de béns, drets o interessos, qualificant el negoci jurídic d'aportació social com un negoci jurídic de comunicació, sense que hi hagi cap transmissió; defineix el negoci jurídic com una declaració jurídica de voluntat, concordada o no, dirigida a produir determinats efectes jurídics volguts, en base a las anomenades "normes d'autorització per a la lliure configuració d'efectes", que proclamen el principi de l'autonomia de la voluntat, bàsic en qualsevol sistema jurídic de llibertat civil, com a una de las manifestacions essencials de la llibertat de la persona (vegeu arts. 15 a 17 de la Constitució Espanyola), la qual es manifesta singularment en els negocis jurídics testamentaris, en els quals la

voluntat del testador es sobirana i té plena aplicació la regla de Paulo (Diest, 10, 17, 12), que "in testamentis plenius voluntatis testantium interpretantur".

Tampoc Roca Sastre oblidà mai les circumstàncies que concorren al llarg de l'existència d'una persona i en el entorn en que ell es desenvolupa, qualsevol que sigui la seva espècie o naturalesa, és a dir, personals, familiars, socials, polítiques, geogràfiques, i, concretament, en l'aplicació abstracte de les normes jurídiques o, millor dit, en la difícil tasca de realitzar el Dret amb referència al supòsit concret, principalment en situacions patològiques o de discussió, i en particular en tant en quant estimà sempre que tot ordenament jurídic ha de possibilitar o permetre i, en lo possible, oferir i regular convenientment, el major número de fórmules jurídiques perquè els homes puguin escollir entre els distints tipus oferts la que més s'adapti a les expressades circumstàncies concurrents en el supòsit considerat.

No obstant, no són pas aquestes circumstàncies que poden concórrer respecte a les relacions jurídiques de qualsevol espècie les que constitueixen l'objectiu que ara es vol destacar sinó que són les circumstàncies de tota mena que acompanyaren a Roca Sastre en las distintes fases de la seva vida.

Cal indicar que una primera fase s'obre quan a l'any 1.916 inicia els seus estudis de Dret a la Universitat de Barcelona com alumne per ensenyament no oficial o lliure. Aquests anys d'estudi i preparació van estar rodejats de circumstàncies difícils. Els seus pares mai van arribar a entendre aleshores perquè havia de dedicar tantes hores a l'estudi. Li faltaren llibres, textos i apunts adequats, sobretot per a les oposicions a Registres. Utilitzà la primera edició del llibre sobre Dret civil comú i foral, de Castán, obra ajustada al programa per a les oposicions a Notaries determinades. aquesta

obra, que es conserva a la seva biblioteca, plenes les seves pàgines d'anotacions marginals i el seu text de subratllats acolorits, va ser sens dubte la que el va ajudar, amb la seva claredat i bona sistemàtica, a estimar amb afany el Dret civil o privat. Mes, en altres matèries existien només uns apunts, molts d'ells insuficients i altres confusos, que va saber millorar i clarificar amb altres que ell mateix va confeccionar, àdhuc en material immobiliària registral o hipotecària. Els apunts d'aquesta darrera matèria foren el primer germen de la seva posterior obra sobre Dret Hipotecari.

Aquesta fase difícil va acabar quan aprovà les oposicions a Registres de la Propietat i va prendre possessió del Registre de Belchite i sobretot quan al mes de febrer de 1.925 obtingué el Registre de la Propietat de Sort i en el mes de març següent va contraure matrimoni. Per a ell, es descobreix un altra manera de viure. Gaudia d'una consideració personal i social. Era feliç en el seu matrimoni, fruit del qual varen ser de moment tres preciosos fills. Tenia moltes i bones amistats. La comarca del Pallars-Sobirà estava plena de paisatges incomparables, de cultura ancestral i de bons costums.

A Sort, en va residir quasi set anys, hi havia bastant temps per a poder pensar amb profunditat sobre la vida i el seu desenvolupament, la qual cosa li va permetre arribar a unes específiques i particulars conclusions. Estimà, i això ho va exposar a la seva muller i fills, que les circumstàncies que acompanyen l'existència d'un home, seguint una sistemàtica, pròpia més bé de configuracions jurídiques, poden classificar-se en circumstàncies difícils, adverses o contràries al propi interès de l'home considerat individualment, i en circumstàncies benèvols, propícies o favorables. Respecte a les circumstàncies adverses, -deia- elles no són, en realitat, perilloses o

arriscades per al home, ja que simplement la seva essència radica en superar-les amb esforç i fermesa, ja que els problemes es presenten contínuament, però ells no existeixen solament per a patir-los, sinó que únicament estan per a resoldre'ls degudament; no és possible, per tant, front a ells, adoptar un postura "in patiendo", soportant-los amb una espècie de plaer masoquista sinó que solament és viable un esforç per a superar-los. En canvi, quant a les circumstàncies benèvols o favorables, -afirmava- quasi sempre contenen un atzar, donat que tenen normalment caràcter accidental i emboliquen a l'home que les gaudeix d'un aparent estat de felicitat, el qual es enganyós, ja que, en general ben aviat desapareix. En definitiva -expressava- per a la vida aconseguir bons resultats, cal donar-se compte d'aquestes consideracions, perquè és al patir adversitats quan amb la seva superació s'assoleix, naturalment, una activitat i uns resultats positius i algunes vegades triomfants.

No es cert -seguia- que l'home sigui ell i les seves circumstàncies, sinó que és ell davant de llurs circumstàncies, a les quals ha de guanyar i superar, si són adverses, i que ha de celebrar, si són favorables, però, quant a aquestes darreres ha d'obrar-se amb cura perquè no paralitzin o deturin la lluita quotidiana que imposa la pròpia existència. Per aquesta raó és certa la màxima abans indicada que les circumstàncies no descobreixen sinó que proven els homes, i, en canvi, no té mai l'home que buscar suport en les circumstàncies que en ell han concorregut com a excusa o pretext per a justificar la seva conducta, activa o passiva, com en certa manera diu en Fígaro, abans citat.

Va ésser aquest pensament el que el va empènyer a prescindir de la felicitat que veritablement li proporcionà la seva estada a Sort i a buscar

nous camins per a vèncer qualsevol circumstàncies adverses que poguessin trencar aquella felicitat. I es aleshores quan, aproximadament en quatre anys, va fer oposicions a Notaries i Judicatura, que guanyà, exercint ambdues professions per poc temps, i finalment oposità per a Magistrat del Tribunal de Cassació de Catalunya, que guanyà, amb la qual cosa va assolir una de les més ansiades finalitats de la seva vida jurídica.

Molt poc li va durar aquesta situació propícia, ja que, obtingut el càrrec de Magistrat de l'esmentat Tribunal al març de 1.937, en el mes de juliol següent va esclatar l'inútil guerra civil espanyola.

S'obre, doncs, per a ell, una nova etapa repleta de dificultats de tot tipus. La seva missió com a Magistrat del Tribunal de Cassació fou acomplida amb satisfacció i alegria i li donà l'oportunitat per a estructurar, com ponent, unes sentències en matèria civil que encara avui es citen com exemplars de certes institucions, especialment successòries. Però la resta va estar plena d'adversitats, materials, morals socials, religioses, polítiques, temor als bombardeigs, etc. Sens dubte, la contesa civil fou negativa per a tothom, però per a Roca Sastre i d'altres persones, que es trobaven en un període de total evolució progressiva de la seva vida, fou de significada adversitat.

Davant d'aquestes adversitats, no obstant, mai s'acovardí. Va lliutar amb fermesa front a tals circumstàncies negatives per a transmutar-les en positives, fins que es va acabar definitivament l'anomenada guerra civil.

Potser, però, fou aquesta època de postguerra l'etapa més trista, amarga i en certa manera denigrant per a ell. Fou depurat dels càrrecs o funcions que exercí durant la república i fou objecte d'una falsa denúncia relativa a un enterrament civil, que fou religiós, que havia decretat quan fou

Jutge de Primera Instància de Cervera. La llei de 8 de setembre de 1.939 havia negat tot efecte a les sentències del Tribunal de Cassació de Catalunya. Tots aquests fets i circumstàncies el van apesadar, ja que, metre no es resolguessin definitivament, va estar anímicament en una situació de incertesa, que per a ell era l'estat pitjor que pot afectar a una persona. A causa de tals fets no es va atrevir aleshores a reingressar als còssos de Judicatura, Notarial o de registres de la Propietat. Per aquesta raó i per poc temps establí amb un parell d'amics un despatx d'advocats.

En resum, en el llarg lapse de temps que discorrí des de juliol de 1.936 fins l'any 1.940 va patir un profund defici, que el conduí a una introversió. Va ésser, doncs, l'única època de desequilibri, en la qual els seus ànims i tristeses es descompensaven mútuament, no deixant-li valorar el pretèrit ni gaudir el present i veient un ominós futur, donat que ja va veure, com incorruptes amants de la llibertat, els mals que portaria al món el feixisme i el nacionalsocialisme europeus i les ànsies imperialistes del Extrem Orient.

Mes, passats un parell d'anys, des de 1.939, intuí que el que més desitjava era ser Notari de Barcelona. A les oposicions de 1.942 no va poder guanyar aquesta Notaria, però sí en les de l'any 1.944 amb el número ú.

S'obre amb aquest èxit una nova fase en la existència de Roca Sastre. Es va instal·lar a la Pedrera de Gaudí, en un ampli despatx, al qual varen acudir grans Advocats i moltes persones sol·licitant el ministeri notarial. Tots reconeixeren el seu saber jurídic, no solament per a la autorització de instruments públics sinó també en sol·licitud de dictàmens o per l'efectuació de consultes tècniques.

Després d'uns dotze anys de concurrència, en general, de circumstàncies benèvoles, es presentà de nou l'adversitat, aquesta vegada en

forma de malaltia. Va patir l'anomenada "Malaltia d'Adison", provocada per una insuficiència de les càpsules suprarrenals. Els metges li prohibiren aixecar-se aviat i li imposaren descans. En una carta dirigida pel Dr. Marañón al Dr. Antoni Puigvert, el contingut de la qual mai va conèixer el malalt, li pronosticà un any de vida. Però encara en va viure vint-i-cinc més, degut a que la cortisona pura va ésser substituïda, en aquells moments molt oportunament, per l'anomenat "Dacortin", més eficaç i menys tòxic. Però també hi va influir el caràcter tossut i laboriós de Roca Sastre. Mai s'espantà davant de la malaltia.

No acceptà, per tant, el fracàs, de manera que mai es pot dir que ell va marxar d'aquest món com havia vingut. Les circumstàncies simplement el provaren. Davant de les adverses reaccionà per a guanyar-les. Davant de les favorables mai fou negligent. I, per quan arribés la mort, sempre diguè d'ella que no és un fracàs sinó simplement una solució.

LLUÍS ROCA-SASTRE MUNCUNILL